

EUGENIUSZ GÓRSKI

V SEMINARIUM HISTORII FILOZOFII HISZPAŃSKIEJ

W dniach od 22 do 26 września 1986 roku odbyło się na Uniwersytecie w Salamance międzynarodowe sympozjum poświęcone badaniom nad filozofią hiszpańską i iberoamerykańską. Seminaria tego typu odbywają się w Salamance co dwa lata, począwszy od 1978 roku. Ich organizatorem jest Instytut Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu w Salamance i władze lokalne Kastylii i Leonu. Koordynatorem całości projektu badawczego jest profesor Antonio Heredia Soriano z Salamanki, ceniony znawca krauzyzmu i filozofii hiszpańskiej XIX wieku.

Celem międzynarodowych seminarów w Salamance jest rewaloryzacja filozofii hiszpańskiej jako samodzielnej dyscypliny badawczej, ze szczególnym uwzględnieniem jej aspektów metodologicznych i dydaktycznych. Dorobek dotychczasowych seminariów obejmuje kilka obszernych tomów referatów, które stanowią nieodzowne narzędzie pracy dla każdego, kto interesuje się filozofią i kulturą krajów hiszpańskiej strefy językowej. Od początku istnienia seminarium w Salamance uczestniczą w nim badacze filozofii hiszpańskiej (i częściowo latynoamerykańskiej) spoza Hiszpanii, a w szczególności francuska grupa badawcza filozofii iberyjskiej i iberoamerykańskiej, skupiona wokół profesora Alaina Guy z Tuluzy.

Ostatnie obrady zgromadziły około osiemdziesiąt osób zainteresowanych filozofią tworzoną w Hiszpanii i w innych krajach języka hiszpańskiego. Obecni byli filozofowie z różnych ośrodków naukowych Hiszpanii, głównie jednak z Salamanki i Madrytu. Z grona gości zagranicznych najwybitniejszym filozofem był profesor Leopoldo Z e a z Meksyku, dyrektor Centrum Koordynacji Badań Latynoamerykańskich, oryginalny filozof kultury i historii Ameryki Łacińskiej, prekursor filozofii wyzwolenia.

Pierwszy dzień obrad rozpoczął się od prezentacji twórczości tych filozofów, którzy zmuszeni zostali, w różnych okresach historycznych, do emigracji z Hiszpanii. Główny referat na ten temat, zatytułowany *Wygнання filozoficzne z Hiszpanii*, wygłosił prof. Jose Luis A b e 11 a n z Universidad Complutense de Madrid. A b e 11 a n jako autor kilkunastu książek na temat Unamuna, Ortegi y Gassetta i filozofii hiszpańskiej, w tym wielotomowej *Historia crítica del pensamiento español*,

jest obecnie autorytetem w tej dziedzinie. W swym referacie zanalizował w sposób filozoficzny takie terminy jak „exilio” (wygnanie z własnej woli), banicja, emigracja i kilka innych o zbliżonym znaczeniu. Wedle Abelana pojęcie „exilio” jest kategorią kulturową, trwale obecną w dziejach filozofii hiszpańskiej. A b e l l á n nawiązał w swych analizach m. in. do Heideggera, Unamuna, Machado i José Gaosa.

Szczegółowe zagadnienia w tym bloku tematycznym podnosili Miguel Cruz Hernández, wybitny znawca filozofii hispano-arabskiej, który tym razem śledził drogę życiową Majmonidesa, żydowskiego arystotelika z Hiszpanii, a Gabriel A l b i a c — marksista wywodzący się ze szkoły Althussera — omówił twórczość filozoficzną późniejszych Żydów iberyjskich, którzy wyemigrowali do Amsterdamu — głównie Uriela da C o s t y i innych prekursorów Spinozy. W wymienionym bloku tematycznym mieścił się też referat profesora historii filozofii na Uniwersytecie Papieskim w Salamance, o. Enrique R i v e r y de Ventosa, należącego do zakonu Kapucynów. Prof. Rivera de Ventosa przedstawił myśl jezuitów wygnanych przez Karola III. Na tle hiszpańskiej filozofii katolickiej XVIII wieku, która stanowi reakcję na myśl oświeceniową, wygnani jezuita próbowali początkowo dokonać otwarcia na myśl nowożytną, wskutek jednak różnych uwarunkowań historycznych trzymali się na ogół pozycji konserwatywnych.

Drugi blok tematyczny pierwszego dnia obrad dotyczył stanu poszczególnych dyscyplin filozoficznych w dzisiejszej Hiszpanii. I tak Jacinto C h o z a i Jorge Vicente A r r e g u i przedstawili osiągnięcia antropologii filozoficznej w najnowszej filozofii hiszpańskiej. Jakkolwiek jest to dyscyplina stosunkowo nowa, tak w Hiszpanii jak i w świecie, zainteresowanie problematyką człowieka jest wyjątkowo trwałym wątkiem myśli hiszpańskiej od czasów Renesansu. Obecnie antropologia filozoficzna kultywowana w Hiszpanii ma na ogół zabarwienie antyscholastyczne, wyróżnia się w niej inspirację dialektyczną, witalistyczną i analityczną.

Enrique Bonete P e r a l e s omówił myśl etyczną w najnowszej filozofii hiszpańskiej pofranksistowskiej ery, to jest w latach 1975—1985. Wśród wielu zagadnień i w ramach licznych orientacji skupił uwagę na problemie racjonalności postaw moralnych, zwrócił uwagę na pewien zmierzch religijnej filozofii moralnej, omówił etykę antyantropocentryczną i antyabsolutystyczną, etyko-terapię i tzw. „etykę tragiczną”.

Jose Luis Mora śledził problematykę wychowania w ostatnich (głównie z 1985 r.) publikacjach hiszpańskich z dziedziny filozofii, pedagogiki i nauk społecznych. Jakkolwiek określenie „filozofia wychowania” nie jest zbyt często używane, to jednak problematyka do niego należąca często jest poruszana przez myślicieli hiszpańskich.

Nieco odmienny charakter miał referat Sebastiana Trias Mer-

c a n t z Palmy na Majorce, który dotyczył wybranych zagadnień z pogranicza literatury i filozofii kultury w ujęciu pisarzy z przełomu XIX i XX wieku, przejętych folklorem Majorki — głównej wyspy Balearów, odznaczającej się własną, regionalną specyfiką kulturową.

Wyżej wymieniony referat bliski był problematyce drugiego dnia obrad, kiedy to mówiono o stanie refleksji filozoficznej w głównych — poza samą Kastylią — rejonach Hiszpanii, a mianowicie w Katalonii, Andaluzji i Galicji.

Odminną od prawie wszystkich uczestników seminarium i dość pesymistyczną ocenę dotychczasowego poziomu filozofowania większości autorów piszących po hiszpańsku przedstawił profesor Lorenzo P e ñ a z Uniwersytetu Leon. Występując z pozycji ortodoksyjnie analitycznych, wyraźnie przy tym przeceniając ich wagę w świecie współczesnym, nawoływał do szerszego upowszechniania tej filozofii i postawy badawczej w krajach hispanojęzycznych, tak by język hiszpański mógł nabrać większego znaczenia we współczesnej filozofii analitycznej.

Kolejny cykl referatów dotyczył badań nad filozofią hiszpańską prowadzonych w kilku krajach świata, a mianowicie we Włoszech, Japonii, Polsce i RFN. Cykl ten otworzyły refleksje organizatora seminarium, prof. Antonia Heredia Soriano na temat wartości filozofii uprawianej w języku hiszpańskim, rozważania o „hispanizmie filozoficznym”, obejmującym również narody tzw. Hispanoameryki. Obecny na seminarium prof. Z e a z Meksyku optował jednak bardziej za autonomicznym określeniem filozofia latynoamerykańska niż filozofia hispano-, czy iberoamerykańska, co z kolei preferują liczni autorzy hiszpańscy.

Seminarium w Salamance zbiegło się z pięćdziesiątą rocznicą śmierci słynnego filozofa i pisarza hiszpańskiego, Miguela de Unamuno (1864—1936), wieloletniego rektora Uniwersytetu w Salamance. Z uwagi na to, w seminarium wyodrębniono specjalny blok referatów dla upamiętnienia tej rocznicy. Jako pierwszy wystąpił najwybitniejszy filozof hispanista spoza Hiszpanii, prof. Alain G u y z Uniwersytetu w Tuluzie, który wygłosił referat na temat obecności Unamuno w świecie nieiberyjskim. Alain G u y, autor książki i wielu artykułów na temat Unamuno, zbadał stopień znajomości dzieł filozofa hiszpańskiego w różnych częściach świata. Najwięcej poza granicami własnego kraju pisano na jego temat we Francji, w USA i we Włoszech, jednakże twórczość jego, bardziej niż któregokolwiek innego filozofa hiszpańskiego, spotkała się z zainteresowaniem całego świata. Alain G u y nazywa go *excitator universi*, podobnie jak kiedyś C u r t i u s nazwał go *exitator Hispaniae*.

Główny referat o filozofii U n a m u a wygłosił prof. Luis Jiménez Moreno z Uniwersytetu w Madrycie (Complutense), przedstawiciel znaczącego nurtu neonietzscheizmu w najnowszej myśli hiszpańskiej.

Zwrócił on uwagę na idealizację typu błędnego rycerza, jakiej dokonuje Unamuno w swych komentarzach na temat Don Kichota. J i m e - n e z Moreno kreśli analogię między Unamunowskim Don Kichotem a Kierkegaardowskim Abrahamem, symbolizującym rycerza wiary. Paradoxs wiary, a zarazem jej twórcza moc przenikają specyficzną, egzystencjalną dialektykę obu analizowanych filozofów.

Porównaniem filozofii Unamuna z Platonem zajął się jeden z głównych badaczy filozofii hiszpańskiej w USA, prof. Nelson R. O r r i n - g e r z Uniwersytetu Connecticut. Do Unamuna nawiązywało też kilku innych referentów i dyskutantów (w tym niżej podpisany, przed kilkunastu laty poświęcił mu swą rozprawę doktorską), przede wszystkim Ignacio Delgado z Avila, który analizował materiały publikowane na łamach ukazujących się w Salamance w latach 1948—1983 „Cuadernos de la Catedra Miguel de Unamuno”. Dr Antonio Jimé. n e z Garcia z Uniwersytetu Complutense w Madrycie, znawca krauzyzmu, mówił tym razem o refleksji na temat Hiszpanii i jej przyszłości, jaka przewija się w myśli hiszpańskiej przełomu XIX i XX wieku, a zwłaszcza w twórczości Ganiveta i Unamuno.

W dziale *Filozofia w Iberoameryce* przedstawiono cztery referaty. Prof. Vincente Muñoz Delgado z Uniwersytetu Papieskiego w Salamance omówił działalność edukacyjną i wydawniczą w dziedzinie filozofii i teologii zakonników hiszpańskich działających w Meksyku w okresie kolonialnym.

Prof. Jose Luis Gó mez-Martinez z Uniwersytetu Georgia w Athens (USA) przedstawił znaczenie ideologii liberalizmu w myśli iberoamerykańskiej XIX wieku.

Raul Fornet-Betancourt, Kubańczyk mieszkający w RFN, nawiązał do pytania o istnienie filozofii latynoamerykańskiej, jakie ciągle stawiane jest od czasów jego klasycznego sformułowania już w XIX wieku przez Argentyńczyka Juana Bautista A l b e r d i.

Współczesnej filozofii latynoamerykańskiej dotyczył tylko jeden referat, zatytułowany *Idea kultury we współczesnej filozofii argentyńskiej*, który wygłosiła Celina Ana Létora Mendoza z Buenos Aires. Zwróciła ona uwagę na to, że trwałym wątkiem argentyńskiej myśli filozoficznej jest problem człowieka. Człowiek rzadko był tam pojmowany w abstrakcji, lecz jako byt społeczno-historyczny tworzący kulturę. W tym kontekście wybijają się takie zagadnienia jak wolność, zakorzenienie w historii, tożsamość narodowa i kulturowa, podejmowane przez filozofów broniących różnych orientacji począwszy od scholastyki i augustynizmu, poprzez swoisty eklektyzm, aż do nowego, lewicowego myślenia z punktu widzenia tzw. peryferii świata, jakie rozwijają liczni teoretycy wyzwolenia kontynentu Ameryki Łacińskiej.

Już ogólna prezentacja niektórych zagadnień podnoszonych na seminarium w Salamance wskazuje na zbyt duży ich rozrzut tematyczny, czemu nie było w stanie zaradzić zaplanowane przez organizatorów grupowanie zbliżonych do siebie treściowo referatów. Niektóre z nich nie mieściły się w żadnym bloku tematycznym, a inne z braku czasu nie zostały w ogóle zaprezentowane, znajdują się jednak w starannie przygotowywanych do druku *Aktach Seminarium w Salamance*. W ostatnim dniu seminarium podjęto dyskusję nad jego instytucjonalizacją, nad nadaniem mu trwałego, bardziej sformalizowanego charakteru poprzez uchwalenie statutów, wedle których rozwijać się winno w przyszłości. Żadnym wiążących decyzji nie podjęto, zgodnie jednak potwierdzono celowość organizowania podobnych spotkań międzynarodowych w Salamance, mieście o wielkich tradycjach naukowo-kulturalnych.

Obradom samego seminarium towarzyszyło w Salamance wiele imprez pobocznych o dużym znaczeniu poznawczym. Odbywała się m. in. imponująca w swym tradycyjnym wyrazie artystycznym uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa profesorowi Alain G u y z Tuluzy, którego *Histoire de la philosophie espagnole* miała dwa wydania francuskie, a ostatnio — jak wiele innych jego prac — została opublikowana w tłumaczeniu hiszpańskim. Dzieło to, docenione nie tylko przez Uniwersytet w Salamance, stanowi podsumowanie kilkudziesięciu lat badań francuskiego hispanisty nad filozofią hiszpańską. Na Uniwersytecie w Salamance otwarto też dwie wystawy najnowszych książek hiszpańskich i latynoamerykańskich w zakresie filozofii.

Równoległe z seminarium filozoficznym odbywało się na Uniwersytecie w Salamance międzynarodowe spotkanie historyków dla upamiętnienia tragicznej rocznicy w dziejach Hiszpanii — pięćdziesięciolecia wybuchu wojny domowej. Uczestników obu sympozjów naukowych przyjmował bardzo uroczyste burmistrz Salamanki i jej władze lokalne.

Przebieg i organizacja kolejnego seminarium na temat filozofii hiszpańskiej świadczy o dużej wadze, jaką przywiązuje się w Hiszpanii do kultywowania własnych, niezbyt przecież bogatych tradycji myślowych, do filozofii jako przedmiotu nauczania w szkolnictwie wyższym i średnim (istnieje specjalne stowarzyszenie nauczycieli filozofii w szkołach). Szczególnie imponująco wygląda bardzo rozbudowany system produkcji książek i czasopism filozoficznych, szybko i sprawnie działający, dzięki czemu Hiszpania już od wielu lat należy do czołowych potęg wydawniczych w świecie.